

УДК 159.9

Наталія Володимирівна ГРЕСА,

*доцент кафедри соціології та психології
факультету № 6 (права та масових комунікацій)
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0517-4822>;*

Алла Андріївна ШИЛІНА,

*доцент кафедри соціології та психології
факультету № 6 (права та масових комунікацій)
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7377-0776>*

СПЕЦИФІКА АДАПТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Розглянуто професійну адаптацію працівника поліції до умов діяльності, як одну з найважливіших соціально-психологічних складових розвитку особистості. Наголошується, що питання адаптації до умов праці є актуальним питанням через індивідуальність способів адаптаційного процесу, які пов'язані із соціально-психологічним типом особистості поліцейського, а також постійним розвитком суспільства та самої правоохоронної системи.

Професіональна діяльність є найважливішою стороною життєдіяльності людини, яка забезпечує повну самореалізацію особистості, актуалізацію всіх її можливостей.

В сучасних умовах діяльності правоохоронних органів неабияке значення має їх професійно-психологічна підготовка, яка охоплює розвиток уміння діяти в складних, непередбачуваних умовах, які часто бувають пов'язані з необхідністю пришвидшеного прийняття рішень, орієнтації в складних, незвичних ситуаціях, затриманням правопорушників і злочинців, збереженням життя людей та власного життя.

Професійна адаптація працівника до умов діяльності – це одна з найважливіших соціально-психологічних складових розвитку особистості. Зацікавленість проблемою адаптації існувала здавна в працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених різних галузей наук.

Основні особливості соціальної адаптації розглядали А. Знанецький, Ж. Піаже, Г. Сельє, У. Томас, Е. Тоффлер, Л. Філіпс, Х. Хартман та ін. Так, А. Налчаджян у своїх дослідженнях класифікував соціальну адаптацію особистості, висвітлив її головні види й типи. Власне процес такої адаптації вивчали Л. Д. Столяренко та Ф. З. Меерсон, а передумови її ефективності – Ф. Б. Березін, О. І. Зотова, В. О. Лабунська, Т. А. Немчин.

Соціально-психологічні аспекти адаптації стали предметом вивчення таких психологів, як О. О. Бодальов, Г. О. Балл, Л. П. Гримак, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн та ін. Виокремлюючи дослідження особливостей діяльності поліцейських і проблем особистості різних фахових напрямів роботи працівників поліції, варто звернути увагу на здобутки сучасних дослідників, які зробили вагомий внесок у зазначену галузь. Серед них такі вчені: Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, В. І. Барко, А. В. Гайдашук, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. І. Кондюкова, О. М. Корнев, О. М. Кретчак, Т. В. Матієнко, Л. І. Мороз та ін [1].

У психології під терміном «адаптація» розуміється перебудова психіки індивіда під впливом об'єктивних чинників навколишнього середовища, а також здатність людини пристосовуватися до різних видів середовища без відчуття внутрішнього дискомфорту і без конфлікту з середовищем [2].

В умовах праці правоохоронців, на перший план виступає підготовка кадрів, які володіють високим рівнем адаптивності та вміють критично мислити і генерувати ідеї, оперувати зростаючими обсягами наукової інформації, готових до безперервного саморозвитку та самоосвіти. В процесі підготовки фахівців у сфері правоохоронних органів дана проблема представляє особливий інтерес, що пов'язана зі специфікою майбутньої діяльності [3, с. 191].

Важливим моментом адаптивності є професійна складова, деякі аспекти якої формуються в процесі навчання у виші. В ході адаптації до навчання у виші МВС відбувається інтенсивне впровадження їх в правоохоронну сферу, тому особливості поведінки в ході службової діяльності визначають ступінь їх адаптованості до професійної діяльності в цілому [4, с. 89].

Так, в своїх дослідженнях Д. Андрєєва розглядала адаптацію до умов навчання у вищому навчальному закладі як процес вироблення оптимального стилю, режиму цілеспрямованого функціонування особистості в конкретних умовах, коли фізичні і духовні сили людини спрямовані на виконання нових навчальних і практичних завдань. Вхідження курсантів в умови навчання та несення служби в виші МВС простежується не тільки в пристосуванні особистості до нових соціальних функцій, але і в її перетворенні щодо власного досвіду і оволодіння ними [4, с. 88].

Специфіка адаптації молодих працівників у підрозділах поліції обумовлена не тільки характером діяльності міліції, а й умовами, в яких вона здійснюється. Так, на початку своєї службової діяльності молодий працівник зіштовхується з великим обсягом самостійної роботи, коли йому потрібно засвоїти норми і цінності колективу, увійти в складну систему міжособистісних взаємовідносин, зайняти своє місце в

громадському житті підрозділу та самоутвердитися, проявити свої схильності, інтереси й можливості. Питання адаптації молодих фахівців до умов праці завжди залишається актуальним через індивідуальність способів адаптаційного процесу, які частково пов'язані із соціально-психологічним типом особистості молодих фахівців, постійним розвитком суспільства та самої правоохоронної системи [5].

Тому метою нашої роботи є вивчення специфіки адаптивних здібностей поліцейських на різних етапах професійного становлення.

У дослідженні приймали участь курсанти першого та четвертого курсу Харківського національного університету внутрішніх справ та діючі поліцейські у кількості 60 осіб. За допомогою багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність» (А. Г. Маклаков, С. В. Чермянін) були досліджені показники адаптивних можливостей особистості поліцейських на різних етапах професійного становлення, результати наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Показники адаптивних можливостей поліцейських на різних етапах професійного становлення (M±m)

Шкали	1 група (1 курс)	2 група (4 курс)	3 група (лей-ти)	t1,2	t1,3	t2,3
Адаптивні здібності	4,18±0,43	5,95±0,49	5,12±0,09	2,72*	2,14*	1,67
Нервово-психічна стійкість	4,91±0,38	5,75±0,25	7,35±0,74	1,85	2,93**	2,05*
Комунікативні особливості	5,10±0,57	5,60±0,66	5,65±0,80	0,57	0,56	0,05
Моральна нормативність	5,80±0,92	5,65±0,70	5,30±0,59	0,13	0,46	0,38

Примітки: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

Проведене дослідження дозволило виявити значущі відмінності показників адаптивних можливостей у курсантів четвертого курсу та лейтенантів, порівняно з курсантами першого курсу за шкалою «Адаптивні здібності» (4,18±0,43, 5,95±0,49 та 5,12±0,09, при $p \leq 0,05$). Тобто курсанти четвертого курсу та молоді лейтенанти більш схильні легко адаптуватися до нових умов діяльності, швидко входять в новий колектив, досить легко і адекватно орієнтуються в ситуації, швидко виробляють стратегію своєї поведінки, ніж курсанти першого курсу.

Також дослідження дозволило виявити достовірні розбіжності за шкалою «Нервово-психічна стійкість» між групами досліджуваних (4,91±0,38, 5,75±0,25 та 7,35±0,74, при $p \leq 0,01$). Тобто, поліцейським, які вже працюють притаманний достатньо високий рівень нервово-психічної стійкості та поведінкової регуляції, адекватна самооцінка та реальне сприйняття дійсності.

Відносно таких шкал як «Комунікативні особливості» та «Моральна нормативність» достовірні відмінностей не реєструються. Тобто, поліцейським на різних етапах професійного становлення властиві розвинуті комунікативні здібності, легкість у налагоджуванні контактів з товаришами по службі, оточенням, відсутність конфліктності, а також реальна оцінка своєї ролі в колективі, орієнтація на дотримання загальноприйнятих норм поведінки.

Можна зробити висновок, що розробка комплексних заходів з урахуванням зазначених факторів буде сприяти успішності професійної адаптації як майбутніх поліцейських до їх службової діяльності, так й молодих фахівців у процесі трудової діяльності, що збільшить їх загальну ефективність професійної діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Зброцька О. В. Сучасний стан розроблення проблематики професійної адаптації правоохоронців до охорони громадського порядку. *Юридична психологія*. 2015. № 2. С. 150–160.

2. Константинов В. В. К вопросу о понятии «адаптация» // PsyJournals.ru : портал. URL: http://psyjournals.ru/sgu_socialpsy/issue/30306_full.shtml (дата звернення: 25.02.2018).

3. Отраднава А. С. Педагогические условия адаптации курсантов образовательных организаций МВД России к учебно-служебной деятельности. *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*. 2016. № 4 (72). С. 191–194.

4. Перепечина Н. М. Изучение адаптированности курсантов к условиям обучения в вузе МВД Украины. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2013. № 3 (54). С. 87–90.

5. Гостеева Т. В. Особливості адаптаційного потенціалу професійного резерву ОВС. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. № 5 (36). С. 195–200.

Отримано 26.02.2018

УДК 316.447

Олександра Олександрівна КОГУТ,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Донецького юридичного інституту (м. Кривий Ріг), кандидат психологічних наук

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ПРАВООХОРОНЦЯ В КУЛЬТУРОТВОРЧОМУ АСПЕКТІ

Виокремлено сучасні напрями розвитку особистості правоохоронця в культурологічному аспекті. Розкриваються поняття особистості, свідомості, самосвідомості, еволюції та етапи розвитку особистості.